MUSIQIY JANRLARNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Egamkulov Oybek Altmishevich
JDPU o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqola musiqada hamda musiqiy asarlarni tahlil qilishda kerak bo‘lgan musiqiy janrlar va ularning turlari haqida ma’lumotlar keltirilgan.*

Kalit so‘zlar: *Musiqiy janr, musiqa yo‘nalish, T.V.Cherednichenko, musiqiy vosita talaffuz, ijrochilik, nazariya.*

Musiqiy janr (musiqiy yo‘nalish) — muayyan syujet, kompozitsion, stilistik va boshqa xususiyatlar bilan ajralib turadigan musiqa, musiqiy asarlar turi, shuningdek, bu turning alohida navlari hisoblanadi. Musiqadagi janr tushunchasi mazmun va shakl kategoriyalari chegarasida turadi va asarning ob’ektiv mazmunini qo‘llaniladigan ekspressiv vositalar majmuasiga qarab baholash imkonini beradi. Qoida tariqasida musiqa asarlarining tarixan shakllanish davli va turlarini tavsiflaydi. T.V.Cherednichenkoning fikricha, musiqiy janr - bu musiqiy ijodning turlarini kelib chiqishi, ijro etish va idrok etish sharoitlari bilan bog‘liq holda tavsiflovchi ko‘p qirrali tushunchadir.

Musiqiy janrlar nazariyasida musiqiy janrlarni tasniflashning yagona tizimi mavjud emas - turli olimlar uning qurilishini turli omillarga asoslaydilar. Rus musiqashunoslik maktabida to‘rtta asosiy musiqiy yo‘nalish yoki guruhlarga bo‘lib o‘rganiladi. Bular xalq musiqasi, muqaddas

musiqa, akademik musiqa va mashhur musiqa. Har bir yo‘nalish bir qancha musiqa janrlarini o‘z ichiga oladi va har bir janr ko‘plab kichik janrlarga ega.

Musiqiy janr tushunchasining noaniqligi uni belgilovchi omillarning hammasi bir vaqtda va teng kuch bilan harakat qilmasligi bilan bog‘liqdir. Shuning uchun musiqashunoslikda musiqa janrini tasniflashning turli tizimlari ishlab chiqilgan bo‘lib, ular janrni belgilovchi omillardan qaysi biri asosiy deb hisoblanishiga tayaniladi. Ko‘pincha bir xil asar turli nuqtai nazardan tavsiflanishi mumkin yoki bir xil janrni bir necha janr guruhlariga bo‘lish mumkin. Shuningdek, biz "janrlar ichidagi janrlarni", masalan, operaga kiritilgan turli xil vokal va cholg‘uchilik musiqa janrlarini ajratishimiz mumkin. Opera mohiyatan turli san’at turlarini birlashtirgan sintetik janr hisoblanadi. Shuning uchun tasniflashda qaysi omil yoki bir nechta omillarning kombinatsiyasi hal qiluvchi ekanligini yodda tutish kerak. Janr xususiyatlari bir-biriga bog‘langan bo‘lishi mumkin. Misol uchun qo‘shiq va raqs janrlari.

Ijrochilarning tarkibi va ijro uslubi janrlarning eng keng tarqalgan tasnifini belgilaydi. Bu birinchi navbatda, vokal va instrumental janrlarga bo‘linishdir. Ba’zi janrlar murakkab tarixga ega bo‘lib, ularni tasniflashni qiyinlashtiradi. Shunday qilib, kantata ham kamerli yakkaxon asar, ham aralash kompozitsiya (xor, solistlar, orkestr) uchun katta kompozitsiya bo‘lishi mumkin.

Musiqiy janr tushunchasi musiqiy shakl ma’nolaridan biriga qisman yaqindir. Ayrim chet el tadqiqotchilari janr va shakl tushunchalari haqida gapirar ekanlar, qanday qilib shakl jihatidan farq qiluvchi asarlar janr jihatidan bir xil bo‘lishi va aksincha bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadilar.

Musiqiy janr tushunchasi musiqashunoslik va musiqiy estetikaning asosiy muammosini, ijodning musiqiy qo‘shimcha omillari va uning sof musiqiy xususiyatlari o‘rtasidagi munosabatni aks ettiradi. Musiqiy janr badiiy identifikatsiyalashning eng muhim vositalaridan biridir. Musiqiy janr tushunchasini kengroq va torroq jihatdan ko‘rib chiqish mumkin. Kengroq janrda opera, simfonik, kamer janrlari va boshqalar haqida so‘z boradi, torroq janrda esa lirik va hajviy opera janrlarini farqlaydilar.

Bir qator tadqiqotchilar (xususan, Viktor Tsukkerman) asosiy va ikkinchi darajali musiqiy janrlarni ajratadilar. Birlamchi janrlar ularning yashash sharoitlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lsa, ikkinchi darajali janrlar kontsert ijrosi sharoitida shakllangan. E.Nazaykinskiy janrlar faoliyatining uchta tarixiy shaklini jumladan, sinkretik, estetik va virtualni belgilaydi. Ijodkorlik va idrokning sinxronligi bilan ajralib turadigan sinkretik shaklda musiqiy janr birinchi navbatda ma’lum bir an’anaga mos keladigan vaziyatni takrorlashni ta’minlaydigan kanon vazifasini bajaradi. Nota yozuvining tarqalishi bilan paydo bo‘lgan estetik shaklda musiqa estetik hodisaga aylanadi va semantik funktsiyalar birinchi o‘ringa chiqadi. Shu o‘rinda musiqiy shakl tushunchasi ham o‘zining alohida o‘rniga egadir.

Musiqiy shakl (lotincha - *tashqi ko‘rinish,tasvir, go‘zallik;* lotincha so‘z qadimgi yunoncha - ko‘rinish, kontur, ko‘rinish, go‘zallikdan olingan) musiqa asarining tuzilishini ifodalovchi polisemantik musiqiy atama.

Musiqiy shakl ilmiy tadqiqotda munozarali mavzudir. Rossiya, Germaniya, AQSh, Frantsiya va dunyoning boshqa mintaqalarida musiqiy shakl haqidagi ta’limotlar metodologiyasi va o‘ziga xos terminologiyasi bo‘yicha bir-biridan juda katta farq qiladi. Yevropa an’analariga (shu jumladan rus) tegishli bo‘lgan turli maktablarning olimlari nisbiy kelishuvi faqat klassik-romantik davr (XVIII - XIX asrlar) musiqasi tahlillarida, qisman barokko musiqasiga nisbatan ham qayd etilgan.

Asar alohida musiqiy iboralardan, kichik yaxlit musiqiy parchalardan iborat. Musiqiy iboralar davrlarda birlashadi. Xuddi shunday eshitiladigan davrlar qismlarga bo‘linadi. Musiqashunoslar Benvard va Saker ta’rif berishadiki, qism bu katta asarning bir qismidir. Musiqiy asarning fragmentlari (iboralari, davrlari, qismlari) lotin harflari bilan belgilanadi: A, B, C va boshqalar. Fragmentlarning turli kombinatsiyalari turli xil musiqiy shakllarni hosil qiladi. Shunday qilib, klassik musiqada keng tarqalgan shakl - ABA shaklidir.

Bundan tashqari, yanada murakkab tuzilish mavjud: motiv (musiqiy shaklning eng kichik elementi, bitta aksent 1-2 takt), ibora (odatda 2 ta aksent 2-4 takt), gap (ohangning eng kichik qismi, har qanday kadans bilan yakunlangan; 4—8 bar), davr (tugallangan musiqiy fikr; 8—16 bar; 2 jumla).

Ohang elementlarini rivojlantirish va taqqoslashning turli usullari har xil turdagi musiqiy shakllarning shakllanishiga olib keldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. А.Баташев История джазовой музыкальной культуры М.М., 2000.
2. Л.Ганиева Эстрадно-инструментальное исполнительство Учебник. Т.: Musiqa, 2019.
3. А.Измайлов Ощущение времени для исполнителя на ударных инструментах. Т .: Музыка, 2019.
4. Altmishevich, E. Z. (2024). The introduction of" reggie" style into modern music. journal of education, ethics and value, 3(2), 67-69.
5. Altmishevich, E. O. (2024). “Rock-n-roll” uslubi evolyutsiyasi va uning istiqbollari. boshqaruv va etika qoidalari onlayn ilmiy jurnali, 4(2), 6-8.
6. egamqulov oybek altmishevich. (2022). urma va zarbli cholg‘u asboblarining musiqa darslarida tutgan o‘rni. https://doi.org/10.5281/zenodo.6506246